

Opvattingen van havo-leerlingen over de profielen in het voortgezet onderwijs

Student: E.Glazenburg (S4083067)

Begeleider: I.J.M. Wichgers, MSc

Tweede beoordelaar: dr. W.J. Post

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen (PABA6002)

Mei, 2023

Abstract

Students in the Dutch senior general education track choose between four study profiles: Economy and Society (E&S), Culture and Society (C&S), Science and Health (S&H) and Science and Technology (S&T). Fewer students are picking the S&T and C&S profiles, resulting in an underrepresentation of students. Furthermore, not much research has been done on the subject. This study therefore focuses on the views of students on the four different study profiles, to give explanations for this underrepresentation of students and to contribute to the existing scientific knowledge on the subject. The research question central in this study is: “what are senior general education student’s views on the four study profiles”. A qualitative research method was applied where semi-structured interviews with 37 senior general education students were analyzed. Results showed that there were four main views on the students profiles: (1) the C&S study profile is perceived as easier compared to the other profiles, because math was not an mandatory course (2) the S&T study profile is seen as difficult, because advanced mathematics is mandatory (3) the E&S and S&H study profiles are seen as standard and less specific study profiles (4) the E&S and S&H study profiles are also seen as study profiles that offer diverse career perspectives. Because of limiting factors, further research should involve more students and assemble a team of researchers to analyze the interviews.

Inleiding

Sinds 1998 moeten leerlingen van het havo- en vwo in het Nederlands voortgezet onderwijs aan het einde van de derde klas een profiel kiezen die elk gepaard gaat met een eigen combinatie van vakken. Hierbij hebben leerlingen de keuze uit de profielen Natuur en Techniek (N&T), Natuur en Gezondheid (N&G), Economie en Maatschappij (E&M) en Cultuur en Maatschappij (C&M) (Van Langen et al., 2008). Deze verplichte profielkeuze is ingevoerd met het doel leerlingen te helpen meer inzicht te krijgen in hun mogelijkheden voor de toekomst (Van Langen et al., 2008).

Profielkeuze

Uit de statistieken van Statline komt naar voren dat in leerjaar 4 uit het jaar 2021/2022, 64.579 havo-leerlingen een profielkeuze hebben gemaakt. Economie en Maatschappij blijkt onder die leerlingen het meest gevolgde profiel te zijn (46,7%). Gevolgd door Natuur en Gezondheid (22,8%), Cultuur en Maatschappij (14,5%) en tot slot het profiel Natuur en Techniek (9,1%). 5,3 procent van de leerlingen kozen voor een combinatieprofiel of een ongedeeld profiel. Tot slot was de profielkeuze van 1,6 procent van de leerlingen niet bekend (CBS Statline, n.d.).

Vergeleken met de jaren daarvoor kiezen steeds minder leerlingen voor de profielen Natuur en Gezondheid en Natuur en Techniek. Het Techniekpact noemt deze ontwikkeling zorgelijk aangezien het de kloof tussen vraag en aanbod op de technische arbeidsmarkt zal vergroten (VO-raad, 2022). Om te onderzoeken waar deze ontwikkeling vandaan komt is het belangrijk om in kaart te brengen wat de opvattingen van leerlingen zijn ten aanzien van de te kiezen profielen.

Opvattingen over de profielen

Het profiel cultuur en maatschappij lijkt onder de leerlingen bekend te staan als het 'pretpakket', of 'het profiel voor dummies'. De huidige status lijkt zelfs zo laag, dat decanen het de leerlingen afraden, tenzij de leerling niet anders kan kiezen wegens rapportcijfers (Rijlaarsdam et al., 2019). Aan de andere kant lijken de natuurprofielen volgens het

onderzoek van Yazilitas et al. (2017) de meeste status te hebben. Over het beeld dat leerlingen hebben van het profiel Economie en Maatschappij is nog weinig bekend.

De achterliggende invloeden op de profielkeuze

Gender en persoonlijkheid

Uit het onderzoek van Korpershoek et al. (2012) blijkt dat zowel gender als persoonlijkheidskenmerken van invloed zijn op de profielkeuze van leerlingen. Als we kijken naar gender lijken meisjes in het Nederlands voortgezet onderwijs vaker te kiezen voor gezondheid en cultuur gerelateerde profielen, terwijl jongens de voorkeur hebben voor een economisch of natuurgerelateerd profiel (Korpershoek et al., 2012). Met betrekking tot de invloed van persoonlijkheid luidt het idee dat meisjes een voorkeur hebben voor opleidingen en beroepen die een sociale rol vervullen (Mullis et al. 2009). Bovendien komt uit onderzoek naar voren dat de verklaring voor het feit dat minder meisjes kiezen voor vakgebieden gerelateerd aan de natuurprofielen te maken heeft met het stereotype dat zulke vakgebieden niet passen bij meisjes (Korpershoek et al., 2012). Echter, een belangrijke mediator in de relatie tussen gender en profielkeuze is extraversie. Uit onderzoek van Korpershoek et al. (2012) blijkt namelijk dat meisjes hoger scoren op extraversie in vergelijking met jongens, terwijl minder extraversie juist is geassocieerd met het vaker kiezen voor bèta-gerelateerde vakken. Persoonlijkheid lijkt dus ook invloed te hebben op de profielkeuze.

Theorie van gepland gedrag

Een achterliggende theorie die gekoppeld kan worden aan het maken van een profielkeuze bij havo-leerlingen is de 'theorie van gepland gedrag' (TPB). Dit is een sociaal-psychologische theorie die stelt dat het gedrag van een individu wordt beïnvloed door drie factoren: attitudes, subjectieve normen en het waargenomen gedragscontrole (Ajzen, 1991). Deze theorie zou kunnen verklaren waarom leerlingen kiezen voor een bepaald profiel en invloed hebben op de opvattingen die leerlingen daardoor hebben over de profielen.

De factor 'attitudes' gaat over de houding van leerlingen tegenover een bepaald profiel (Ajzen, 1991). Leerlingen zouden volgens deze theorie een persoonlijke evaluatie

maken bij het kiezen van een profiel waarbij ze bijvoorbeeld denken aan de voor- en nadelen van elk profiel, hoe goed het past bij hun interesses en hoeveel toekomstperspectief het profiel biedt. Dit zou kunnen verklaren waarom leerlingen bepaalde profielen sneller kiezen en waarom leerlingen mogelijke opvattingen hebben over de profielen. Zo zou de opvatting dat het C&M-profiel het profiel voor dummies is (Rijlaarsdam et al., 2019), kunnen zijn ontstaan door het idee dat het profiel geen toekomstperspectief biedt, aangezien het door docenten wordt afgeraden.

Als we het hebben over de factor 'subjectieve normen' benadrukt de TPB de invloed van de sociale omgeving van leerlingen in het maken van beslissingen (Ajzen, 1991). Als het gaat om de profielkeuze kan het zijn dat leerlingen minder vaak voor een bepaald profiel kiezen, omdat ze rekening houden met de invloed vanuit hun sociale omgeving. Dit kan ook een verklaring zijn voor waarom leerlingen bepaalde opvattingen hebben over de profielen: het feit dat het C&M-profiel bijvoorbeeld bekend lijkt te staan als een pretpakket en het N&T-profiel juist als moeilijk wordt gezien, kan vanuit deze theorie verklaard worden door het feit dat leerlingen deze ideeën meekrijgen vanuit hun sociale omgeving.

Bij de factor 'waargenomen gedragscontrole' gaat het over het idee dat de controle die leerlingen denken te hebben over hun gedrag invloed heeft op hun uiterlijke gedrag (Ajzen, 1991). In het geval van de profielkeuze zou dit dan gaan over hoe groot leerlingen de kans inschatten dat ze een bepaald profiel met bijbehorende vakken succesvol zullen halen. Deze factor heeft dus eigenlijk invloed op de bedachte moeilijkheidsgraad van de profielen volgens de leerlingen en zou mede kunnen bepalen of een profiel veel of weinig gekozen wordt.

Doel en vraagstelling

Naar de opvattingen van leerlingen over de profielen lijkt geen recent wetenschappelijk onderzoek te zijn gedaan. Kijkend naar de beschikbare literatuur staat in veel onderzoeken het onderscheid in gender centraal, ligt de focus op de natuurprofielen en/of is er specifiek gekeken naar vwo-leerlingen. Maar ook op dit gebied lijkt er geen recenter onderzoek te zijn gedaan dan het onderzoek van Yazilitas en collega's uit 2017, waarin werd gevonden dat de natuurprofielen veel status hebben onder leerlingen. Het

huidige onderzoek probeert daarom als aanvulling te dienen op de beschikbare literatuur met betrekking tot de opvattingen van leerlingen over de profielen in het voortgezet onderwijs, met een specifieke focus op havo-leerlingen. De onderzoeksvraag die daarbij centraal staat luidt: ‘Wat zijn de opvattingen van havo-leerlingen over de profielen in het voortgezet onderwijs?’.

In het volgende hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek besproken. Er zal worden ingegaan op het onderzoeksdesign en de onderzoeksmethode, de participanten van dit onderzoek, de manier van steekproeftrekken, het onderzoeksinstrument, de procedure van dataverzameling en een beschrijving van de manier waarop de data uit het onderzoek geanalyseerd zal worden. In het hoofdstuk daaropvolgend worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. De belangrijkste opvattingen uit de interviews zullen worden besproken per profiel en ook is er een figuur toegevoegd om de bevindingen te ondersteunen. Het laatste hoofdstuk bevat de discussie. Hier zal ten eerste een antwoord worden geformuleerd op de onderzoeksvraag. Vervolgens zullen er verbanden worden gelegd met de theorie van gepland gedrag en de studies met betrekking tot gender en persoonlijkheid die zijn aangehaald in de inleiding. De beperkingen van het onderzoek worden ook benoemd en er worden aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek. Tot slot zal worden besproken hoe scholen en docenten de resultaten van het onderzoek kunnen implementeren in de praktijk en kunnen inspelen op de opvattingen van leerlingen.

Methodie

Participanten

Voor dit onderzoek is er gebruikgemaakt van een kwalitatief onderzoeksdesign. Voor het vinden van een antwoord op de onderzoeksvraag zijn er getranscribeerde semi-gestructureerde interviews gebruikt die zijn afgenomen als onderdeel van het Flow-VO project (2017-2022). In het Flow-VO project zijn decanen, mentoren en leerlingen in het vmbo, havo en vwo geïnterviewd over de profiel-en vakkenkeuze en de begeleiding daarbij. Op deze manier wordt er geprobeerd een inzicht te krijgen in de schoolloopbanen en bijbehorende keuzeprocessen. In totaal zijn er op veertien middelbare scholen in Nederland

interviews afgenomen. Voor het huidige onderzoek zijn alleen de interviews met havo-leerlingen meegenomen. Het gaat hierbij om dertien interviews afgenomen met 37 havo-leerlingen in groepjes van drie (met uitzondering van één groep met maar twee leerlingen) in de periode januari 2019 tot en met september 2020.

De scholen voor het Flow-VO project zijn gevonden door middel van een gemakssteekproef, waarbij het merendeel van de scholen is benaderd via de contacten van de onderzoekers.

Instrumenten

Het onderzoeksinstrument waar tijdens het Flow-VO project gebruik van is gemaakt is een semi-gestructureerd interview. In deze interviews is er onder andere gevraagd naar de profielen. Zo werd er gevraagd of de leerlingen konden vertellen uit welke profielen ze konden kiezen en of ze die inhoudelijk konden beschrijven. Uit het interviewleidraad opgesteld voor het Flow-VO project zullen ten eerste de vragen: 'Wat houden de profielen in?' 'Wat denk je dat het beeld van klasgenoten is van de profielen?', 'Welke profielen worden vaak gekozen, denken jullie? Hoe denk je dat dat komt? 'Verschilt dat ook per leerlingengroep?' worden meegenomen in dit onderzoek om zo inzicht te krijgen in de opvattingen van de leerlingen over de profielen en om te kijken hoe de antwoorden op die vragen overeenkomen met resultaten uit de onderzoeken van Rijlaarsdam en collega's (2019) en Yazilitas en collega's (2017). Ook de vragen 'Welk type leerling past bij de profielen?' en 'Denk je dat bepaalde profielen over het algemeen beter bij meisjes of jongens passen?', zijn in dit onderzoek bekeken. Dit naar aanleiding van de onderzoeken van Korpershoek en collega's (2012) en Mullis en collega's (2009) die zijn aangehaald in de inleiding. Tot slot is ook de vraag 'Waarom heb je voor je profiel gekozen?' meegenomen in dit onderzoek. Ook deze vraag kan bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag en het maakt een vergelijking mogelijk tussen de resultaten uit dit onderzoek en de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991).

Waarborging kwaliteit onderzoek

In kwalitatief onderzoek wordt de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek bepaald door de mate van trustworthiness in een onderzoek (Lincoln et al., 1985). Deze kan worden gewaarborgd door onder andere het vergroten van de geloofwaardigheid, bevestigbaarheid, consistentie en overdraagbaarheid van het onderzoek (Lincoln et al., 1985). Door gebruik te maken van semi-gestructureerde interviews als onderzoeksinstrument is er geprobeerd deze trustworthiness te vergroten. Zo helpen semi-gestructureerde interviews bij het vergroten van de geloofwaardigheid van onderzoek, doordat ze de onderzoeker in staat stellen om diepgaande informatie van de participanten te verzamelen en door het stellen van open vragen (Smith et al., 2009). Daarnaast draagt het gebruiken van een semi-gestructureerd interview ook bij aan het vergroten van de bevestigbaarheid van het onderzoek. Er bestaat binnen het afnemen van een interview namelijk de mogelijkheid om te vragen naar bevestiging of verduidelijking van de gegeven antwoorden (Smith et al., 2009).

Daarnaast is er ook geprobeerd de trustworthiness van het onderzoek te waarborgen door het vergroten van de geloofwaardigheid, consistentie en overdraagbaarheid binnen de methode van dataverzameling (Lincoln et al., 1985). Door de leerlingen op dezelfde manier te interviewen aan de hand van een interviewleidraad is er gestreefd de consistentie van het onderzoek te vergroten. De geloofwaardigheid van het onderzoek is gewaarborgd door verschillende actoren binnen het onderwijs mee te nemen, denk hierbij aan het interviewen van zowel leerlingen als mentoren en decanen. Tot slot draagt het meenemen van verschillende scholen die variëren op locatie, denominatie en stedelijkheid bij aan de overdraagbaarheid van het onderzoek.

Procedure

Het onderzoek van het Flow-VO project is goedgekeurd door de ethische commissie van de opleiding pedagogische wetenschappen. Ook is alle dataverzameling gedaan in overeenstemming met de algemene verordening gegevensbescherming (AVG). De participanten en hun ouders/verzorgers hebben voorafgaand aan het onderzoek een informatiebrief ontvangen waarin de doelen van het onderzoek zijn uitgelegd. In die brief

stond ook vermeld dat de resultaten uit het onderzoek anoniem verwerkt zullen worden en dat de participant zich op elk moment kan terugtrekken uit het onderzoek. Alle participerende leerlingen en één van hun ouders hebben daarnaast een informed consent formulier ondertekend. De gebruikte interviews zijn opgeslagen op een beveiligde Y-schijf, wat ook de enige plek is waar er met de data is gewerkt.

Analyse

De getranscribeerde interviews zijn vervolgens geanalyseerd en gecodeerd. Voor het analyseren van de interviews is er gebruikgemaakt van de thematische analyse van Braun & Clarke (2006). Het coderen is gedaan met behulp van het programma Atlas.ti. Het analyseproces bestond uit meerdere stappen. Ten eerste zijn de interviews meerdere malen aandachtig doorgelezen om bekend te worden met de inhoud. Daarna zijn er fragmenten geselecteerd die door middel van open coderen een code hebben gekregen. Denk hierbij aan codes als 'reden om voor een profiel te kiezen', 'N&T wordt minder vaak gekozen', 'C&M wordt gezien als een makkelijk profiel'. In de volgende stap zijn de codes die gelijkheid met elkaar toonden gegroepeerd, waarna bepaalde codes zijn aangepast of er nieuwe codes zijn gemaakt. Zo zijn de codes 'E&M wordt gezien als een standaard profiel' en 'E&M wordt gezien als een globaal profiel' bijvoorbeeld samengevoegd onder één code ('Het E&M-profiel wordt gezien als een algemeen/standaard/neutraal profiel'). Deze drie stappen zijn voor elk interview individueel doorlopen. Vervolgens zijn de interviews in de vierde stap met elkaar vergeleken aan de hand van de Constant Comparative Method (CCM) (Boeije, 2002). Door het toepassen van de CCM zijn er verbanden aangetoond en thema's gecreëerd, zoals het overkoepelende thema 'opvattingen over het C&M-profiel'. Bij het coderen van de interviews zijn de gemaakte codes uiteindelijk onderverdeeld in vijf kernthema's (ook wel hoofdcodes genoemd). De gemaakte codes en hoofdcodes zijn te vinden in de gemaakte codeboom (zie Bijlage).

Resultaten

Binnen de resultatensectie is er een indeling gemaakt naar profiel. Per profiel wordt er besproken wat de belangrijkste bevindingen zijn uit de analyse van de interviews. Er wordt

hierbij ingegaan op de moeilijkheidsgraad van de profielen, hoe vaak elk profiel wordt gekozen en wat volgens leerlingen een typische leerling is die past bij elk profiel. Tijdens het analyseren van de interviews is er ook gekeken naar de opvattingen van leerlingen wat betreft de relatie tussen gender en de profielen. Opvallend is dat leerlingen de genderstereotypen in verband met de profielen erkennen, maar het hier niet mee eens zijn. Leerlingen benadrukken vooral dat er geen profielen zijn die beter bij jongens of meisjes passen, maar dat het gaat om het kiezen voor een profiel dat je echt leuk vindt: “Maar of er echt per se een profiel bij een jongen of een meisje past denk ik niet, ik denk echt wel dat het ligt aan wat je later wil worden” (leerling 1 school 2).

Cultuur en Maatschappij

Op basis van de interviews lijken drie opvattingen het C&M-profiel te typeren: (1) het wordt gezien als een makkelijk profiel, (2) het is het profiel dat het minst gekozen wordt en (3) er lijkt een bepaald C&M type te zijn.

C&M als pretpakket

Uit de interviews met de havo-leerlingen blijkt dat iedere leerling bekend lijkt te zijn met de opvatting dat het profiel gezien wordt als het pretpakket, maar ze zijn het zelf niet eens met die opvatting. Zo wordt dit het beste duidelijk uit het volgende fragment:

Leerling 2 : Ja. Ze zeggen altijd C&M is een pretpakket.

Interviewer: Oh, ja.

Leerling 2: Want je kan daar gewoon wiskunde laten vallen, daarom vinden ze dat, dat is altijd een beetje een, zeg maar, een domme.

Interviewer: Ja. En kunnen jullie je daar wat bij voorstellen, of niet?

Leerling 3: Nee, want zeg maar, als je N&T kiest is het ook voor jezelf een pretpakket, omdat je het kan.

(Leerlingen 2&3, school 8)

Wel geven alle geïnterviewde havo-leerlingen aan dat het profiel gezien wordt als ‘makkelijker’ vergeleken met de andere profielen. Een aantal leerlingen (n=11) schrijft dit toe aan de mogelijkheid om het vak wiskunde te laten vallen bij het C&M-profiel. Wiskunde lijkt zowel onder leerlingen zelf, als onder ouders en docenten als een belangrijk vak te worden gezien, die noodzakelijk is voor een vervolgopleiding en een goede baan.

“En ik moest van mijn ouders wiskunde en dat vind ik zelf ook wel heel belangrijk, ik vind, ik ben er niet goed in, maar ik vind het ook wel belangrijk, want anders kun je heel veel studies niet doen, als je geen wiskunde hebt” (Leerling 1, school 3b).

C&M als minst gekozen profiel

In een aantal interviews is het feit aangedragen dat het C&M-profiel het minst gekozen wordt onder leerlingen. Er is daarbij aan de leerlingen om een verklaring gevraagd. De antwoorden van de leerlingen lijken daarbij allemaal op hetzelfde neer te komen: het profiel lijkt best wel veel op het E&M-profiel, waar je veel meer mee kan, hierdoor zullen veel leerlingen geneigd zijn voor dat profiel te kiezen. Een ander antwoord dat veel terugkwam ging over het feit dat je binnen het profiel veel taal en kunst vakken krijgt, wat mogelijk niet tot veel leerlingen aanspreekt.

“Uh.. Ik denk CM dat, doordat de talen. Uh.. Je moet veel door elkaar kiezen, [onverstaanbaar] de talen en tekenen en uh.. tekenen en handvaardigheid zullen vooral meisjes kiezen en over [onverstaanbaar] mensen die komen dan van ja, ik ga het niet kiezen als je niet goed in tekenen bent en handvaardigheid, dan kiezen ze E&M, dan kunnen ze beter E&M kiezen met dezelfde vakken” (Leerling 1, school 10).

Het C&M type

Als antwoord op de vraag wat voor soort persoon er nu bij het C&M-profiel past, lijken de leerlingen die de vraag hebben beantwoord (n=18) het er over eens te zijn dat een

C&M type iemand is die niet van wiskunde houdt, maar juist wel een talenknobbel heeft en heel artistiek en creatief is. Ook uitspraken over banen die passen bij het profiel hadden betrekking op talen en kunst. Zo zei leerling 1 van school 9: “Nou... je moet goed kunnen zijn in talen denk ik. En een beetje creatief zijn”.

Natuur en Techniek

Een opvatting die sterk naar voren komt als leerlingen het hebben over het N&T-profiel is dat het moeilijk is (n=21). Leerlingen associëren dit met het feit dat wiskunde B in het pakket zit, een vak dat bekendstaat om zijn hoge moeilijkheidsgraad. Zo zei leerling 2 van school 8: “Ik denk dat mensen zeg maar denken dat slimmere mensen eerder NT gaan kiezen, omdat je daar wiskunde B voor nodig bent”.

Dat het pakket als heel moeilijk wordt gezien, is volgens een aantal leerlingen (n=7) ook de reden dat het misschien wat minder vaak gekozen wordt. Leerlingen die voor het pakket kiezen worden dan ook gezien als slim en goed met getallen: “Ja, gewoon. Stel je zou NT kiezen, dan heb je meestal gewoon wat hogere cijfers” (Leerling 1, school 8). Ook zou dit type leerling veel hebben met de technische kant en werken ze graag met hun handen.

Economie en Maatschappij

In tegenstelling tot het profiel Natuur en Techniek en Cultuur en Maatschappij, lijken er over het Economie en Maatschappij Profiel geen sterke opvattingen te zijn. Wat wel vaak naar voren komt is dat veel leerlingen (n=20) het E&M-profiel zien als een breed profiel waar je alle kanten mee op kan. In totaal hebben 23 leerlingen daarnaast aangegeven dat ze E&M zien als het meest gekozen profiel. Een mogelijke reden daarvoor volgens de leerlingen is dat E&M bekendstaat als een standaard/neutral/global profiel: “Volgens mij is EM wel gewoon de standaard uh.. profiel wat wordt gekozen” (Leerling 3, school 10). In een aantal gevallen (n=5) wordt het ook beschreven als een minder specifieke versie van het C&M-profiel: “Dan heb je bij EM en dan is CM de wat creatievere versie” (Leerling 3, school 9). Een typische E&M leerling is volgens de havo-leerlingen iemand die economisch en goed met cijfertjes is, plus heel erg van rekenen houdt.

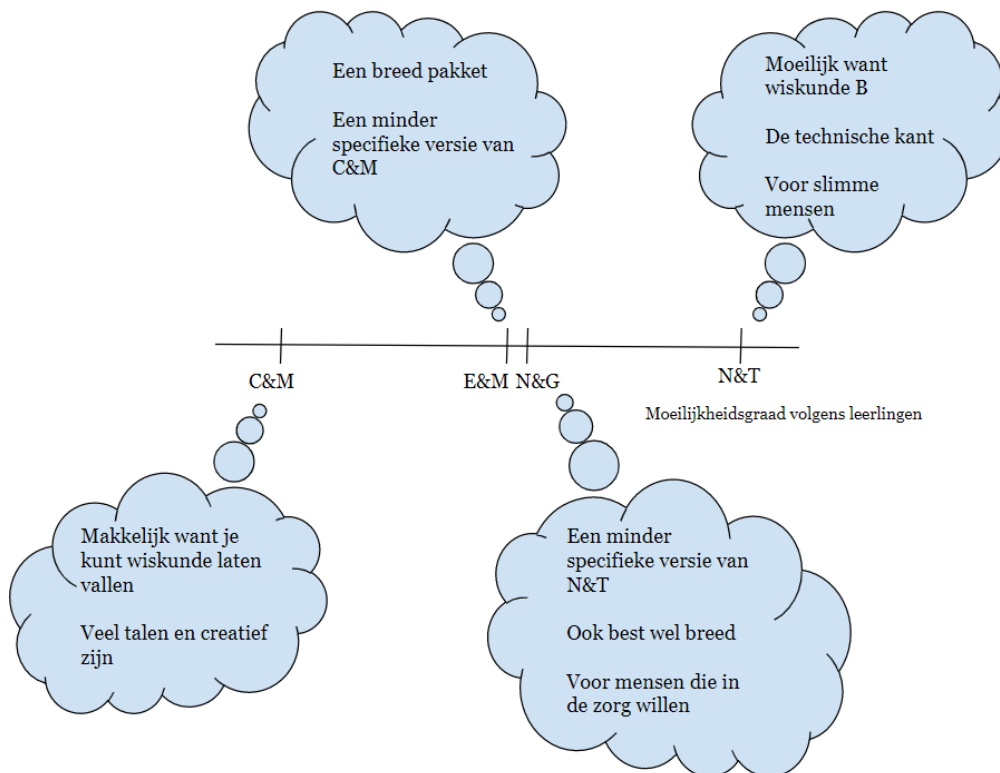
Natuur en Gezondheid

Net als het profiel Economie en Maatschappij, lijken er ook bij het profiel Natuur en Gezondheid geen sterke vooroordelen te zijn. Maar ook over het N&G-profiel wordt een aantal keren gezegd dat het een breed/standaard profiel is. Zo zei leerling 1 van school 3a: "En ja dan bijvoorbeeld als je dan N&G kiest, dat je dan meer iets in de zorg wil gaan doen het is breed en je kunt er best veel kanten mee op". Ook bij het beschrijven van een persoonlijkheidstype wordt er bijna in alle gevallen naar de zorg gerefereerd, of het leuk vinden van de natuurvakken.

"Ja, het wordt meestal gezien als je niet echt een keuze, ja dat klinkt misschien een beetje raar, maar als je niet goed weet wat je moet doen zijn dat wel de meest-meeste vakken die het meest open zijn. natuur en zorg" (Leerling 1 school 3b).

Leerling 1: En..Ja, natuur -gezondheid, ik weet niet precies. Ik denk gewoon dat je dan uh..Dan moet je..Echt neer met de natuur hebben en ook en uh.. ja..

Leerling 3:
Misschien
meer de zorg
kant op
willen gaan
enzo
(Leerlingen
1&3 school
6).

Figuur 1

Overzicht Opvattingen Havo-leerlingen over de Vier Profielen

Discussie

In dit onderzoek is onderzocht wat de opvattingen zijn van havo-leerlingen over de te kiezen profielen in het voortgezet onderwijs. Kijkend naar de resultaten kan er geconcludeerd worden dat er onder de geïnterviewde havo-leerlingen de opvattingen heersen dat: (1) het C&M-profiel wordt gezien als makkelijk wegens de optie om het vak wiskunde te laten vallen, maar niet als pretpakket. (2) Het N&T-profiel wordt gezien als een moeilijk profiel, omdat wiskunde B in het pakket zit, wat volgens leerlingen ook de reden kan zijn dat het profiel minder vaak wordt gekozen. (3) Het E&M- en N&G-profiel een minder specifieke versie zijn van de andere profielen (E&M een minder specifieke versie van C&M en N&G een minder specifieke versie van N&T) en (4) het idee zowel het E&M-profiel als het N&G-profiel brede en algemene profielen zijn, wat de reden is dat het veel gekozen profielen zijn.

Interpretatie van de onderzoeksresultaten

De theorie van gepland gedrag

De resultaten uit dit onderzoek kunnen geïnterpreteerd worden in het licht van de ‘theorie van gepland gedrag’ van Ajzen (1991), zoals staat beschreven in de inleiding. Neem bijvoorbeeld de gevonden opvatting dat leerlingen het N&T-profiel als moeilijk zien en dat als reden geven voor het feit dat het profiel misschien minder wordt gekozen. Deze bevinding komt overeen met de invloed van de factor ‘waarnemen van gedragscontrole’ uit de theorie van gepland gedrag. Zoals in de inleiding omschreven gaat het bij deze factor om het idee dat de controle die leerlingen denken te hebben over hun gedrag, invloed heeft op hun uiterlijke gedrag. Gekoppeld aan de profielkeuze gaat het dan over de moeilijkheidsgraad van een profiel (volgens leerlingen) en de invloed daarvan op het aantal leerlingen dat voor een profiel besluit te kiezen. Bij de opvatting over het N&T-profiel lijkt dit dus het geval te zijn:

als een leerling de kans laag inschat van het succesvol kunnen afronden van het profiel, is de kans ook lager dat ze voor het profiel zullen kiezen.

De bevinding dat leerling aangegeven dat het C&M-profiel mogelijk minder wordt gekozen omdat het vak wiskunde niet verplicht is, maar er vanuit ouders en docenten wel wordt gezegd dat wiskunde belangrijk is voor toekomstige banen en opleidingen kan worden gekoppeld aan de factor 'subjectieve normen' uit de theorie van gepland gedrag. Deze factor gaat over de invloed van de sociale omgeving op het maken van beslissingen, zo ook het maken van de profielkeuze. De geïnterviewde havo-leerlingen lijken vooral veel waarde te hechten aan het vak wiskunde omdat ze die druk ervaren vanuit hun sociale omgeving. Deze sociale druk kan zich vervolgens uiten op de profielkeuze door leerlingen ervan te weerhouden om het C&M-profiel te kiezen, omdat ze bij dat profiel het vak wiskunde niet (hoeven te) volgen.

Tot slot kunnen de gevonden opvattingen: 'het idee dat zowel het E&M-profiel als het N&G-profiel brede en algemene profielen zijn, wat de reden is dat het veel gekozen profielen zijn' en 'Het E&M- en N&G-profiel een minder specifieke versie zijn van de andere profielen' worden gekoppeld aan de factor 'attitudes'. 'Attitudes' gaat binnen de theorie over de houding van leerlingen tegenover de profielen, met het idee dat leerlingen een persoonlijke evaluatie maken bij het maken van de profielkeuze. Ze zouden hierbij dan rekening houden met hoe goed het profiel aansluit bij hun interesse en hoeveel toekomstperspectief het profiel biedt. Als een profiel dus als breder en algemener wordt gezien, zoals bij het E&M-profiel en het N&G-profiel het geval is, is de kans groter dat het aansluit bij de interesses van leerlingen en bieden de profielen meer toekomstperspectief. Dit zou dus kunnen verklaren waarom beide profielen veel worden gekozen.

Gender en persoonlijkheid

Kijkend naar de resultaten uit dit onderzoek en de theorieën van persoonlijkheid en gender beschreven in de inleiding (Korpershoek et al., 2012; Mullis et al., 2009), kan er niets specifiek worden gezegd over de rol van persoonlijkheid. Hoewel leerlingen het wel hebben over persoonlijkheidskenmerken die passen bij een bepaald profiel, is er niks gezegd over

extraversie. Ook lijkt gender voor de havo-leerlingen uit dit onderzoek geen leidende factor te zijn bij het maken van een profielkeuze en hebben de leerlingen daar ook geen specifieke opvattingen over.

Opvattingen over de profielen

Onder het kopje ‘opvattingen over de profielen’ uit de inleiding kwam naar voren dat de natuurprofielen volgens het onderzoek van Yazilitas en collega’s (2017) een hoge status lijken te hebben onder leerlingen. Ook uit dit onderzoek is dat gebleken, maar dan met name het N&T-profiel. De geïnterviewde havo-leerlingen hebben namelijk aangegeven het N&T-profiel als moeilijk te zien en er is zelfs benoemd dat het profiel voor “slimme mensen” is. Onder dat zelfde kopje in de inleiding kwam ook naar voren dat er uit het onderzoek van Rijlaarsdam en collega’s (2019) was gebleken dat het C&M-profiel juist een hele lage status heeft onder leerlingen en het werd gezien als een “pretpakket” of “het profiel voor dummies”. Dit is deels ook terug te vinden in dit onderzoek. Aan de ene kant geven leerlingen natuurlijk wel aan dat het C&M-profiel wordt gezien als makkelijk, wat het profiel een lagere status geeft. Maar, aan de andere kant wordt er door de leerlingen wel expliciet genoemd dat ze het profiel niet zien als een “pretpakket”.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Alhoewel dit onderzoek een bijdrage levert aan de beschikbare wetenschappelijke kennis over de opvattingen van leerlingen over de profielen en het misschien wel het eerste onderzoek is dat ook daadwerkelijk naar opvattingen van havo-leerlingen met betrekking tot alle vier de profielen heeft gekeken, zijn er zeker ook beperkingen te noemen. Het huidige onderzoek had tot doel iets te kunnen zeggen over de opvattingen van alle havo-leerlingen over de profielen in het voortgezet onderwijs. Echter, er zijn maar 37 havo-leerlingen meegenomen in dit onderzoek, wat de externe validiteit van het onderzoek minder sterk maakt. Om de reikwijdte van het onderzoek te vergroten zou een aanbeveling voor vervolgonderzoek zijn om een groter aantal havo-leerlingen mee te nemen. Ook heeft dit onderzoek zich specifiek gefocust op de opvattingen van havo-leerlingen. Echter, wegens het beperkte aantal onderzoek naar de opvattingen van leerlingen over de profielen, is het

waardevol om in vervolgonderzoek ook vwo-leerlingen mee te nemen. Zij hebben namelijk ook de keuze uit hetzelfde viertal profielen. Op die manier wordt er een completer beeld gegeven van opvattingen van alle leerlingen die de profielkeuze maken en draagt het bij aan de beschikbare kennis over dit onderwerp.

Kijkend naar de gebruikte onderzoeksmethode valt daar ook het één of ander op te merken. Door de keuze gemaakt te hebben om drie leerlingen tegelijkertijd te interviewen loopt men het risico op sociaal wenselijke antwoorden. Er bestaat nu namelijk de kans dat leerlingen maar mee zijn gegaan met de mening van een andere leerling. Ook zouden de leerlingen bepaalde antwoorden kunnen hebben gegeven omdat ze dachten dat de interviewer die misschien wel zou willen horen. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek zou daarom zijn om de leerlingen apart te interviewen. Echter, het interviewen van de leerlingen in groepjes heeft ook voordelen. Aangezien er meer leerlingen tegelijkertijd geïnterviewd kunnen worden, wordt het mogelijk om binnen een kortere tijd een groter aantal participanten te hebben gesproken. Ook wordt het interview voor de leerlingen dan misschien minder spannend, waardoor ze waarschijnlijk meer open zijn.

Een andere beperking is het feit dat er maar één onderzoeker is geweest die de interviews heeft geanalyseerd en gecodeerd. Dit kan nadelig zijn, omdat er sprake kan zijn geweest van een bias. De resultaten worden dan bekeken door de ogen van de onderzoeker die komt met eigen vooroordelen en interpretaties van de data. De kans is op deze manier groter dat er fouten worden gemaakt of subjectieve interpretaties worden gedaan, wat de trustworthiness van het onderzoek kan benadelen (Kyngäs et al., 2020). Bovendien ontbreekt er op deze manier een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Dit is de mate van overeenstemming tussen twee of meerdere beoordelaars die naar de interviews zouden kijken. Een hoge mate van overeenstemming sluit beoordelaarseffecten uit, waardoor de kans op bias kleiner wordt en de trustworthiness van het onderzoek weer versterkt wordt (Van der Ark et al., 2018). Een aanbeveling voor vervolgonderzoek zou daarom zijn om in toekomstig onderzoek naar dit onderwerp meerdere onderzoekers de interviews te laten analyseren zodat er een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kan worden berekend en de

trustworthiness van de resultaten worden vergroot (Lincoln, 1985). Om daarnaast nog de trustworthiness van het onderzoek te vergroten zouden de stappen van het onderzoek van Nowell en collega's uit 2017 kunnen worden gevolgd. Zij hebben namelijk specifiek onderzoek gedaan naar hoe je de trustworthiness bij het uitvoeren van de thematische analyse van Braun en Clarke (2006) kan vergroten. Iets waar er binnen dit onderzoek niet bewust aandacht aan is besteed.

Een laatste beperking is de tijdgebondenheid van het onderzoek. De leerlingen zijn namelijk geïnterviewd in 2019 en 2020. Dit is inmiddels alweer drie of vier jaar geleden en in die tijd kunnen de opvattingen van havo-leerlingen over de profielen alweer veranderd zijn. Zo is het aangehaalde artikel uit de inleiding over de terugdringing van de keuze voor de natuurprofielen afkomstig uit 2022. Een laatste aanbeveling voor vervolgonderzoek zou daarom zijn het onderzoek dit jaar opnieuw te doen en het daarna jaarlijks te herhalen. Op deze manier blijft de kennis over de opvattingen van havo-leerlingen actueel en kunnen eventuele maatregelen om op de opvattingen van de leerlingen in te spelen, aangepast worden op het meest recente beeld.

Implicaties voor de praktijk

Door het identificeren van de opvattingen van havo-leerlingen over de profielen, draagt dit onderzoek bij aan de wetenschappelijke kennis over de profielkeuze in het voortgezet onderwijs in Nederland. Daarmee kunnen de bevindingen uit dit onderzoek mogelijk helpen om de zorgelijke ontwikkelingen met betrekking tot de afnemende keuze voor de natuurprofielen tegen te gaan. Door bekend te zijn met de opvattingen van leerlingen over de profielen, kan er ook zo nodig op die opvattingen worden ingespeeld. Zo kunnen er bijvoorbeeld voorlichtingen worden gegeven aan de leerlingen die de profielkeuze moeten gaan maken. In een voorlichting wordt dan ingegaan op de opvattingen die er lijken te zijn met betrekking tot de profielen en zouden de opvattingen die niet helemaal kloppen kunnen worden weerlegd. Dit zorgt er hopelijk voor dat leerlingen van een accurater en objectiever beeld van de profielen worden voorzien. Op die manier kunnen leerlingen hopelijk een weloverwogener profielkeuze maken, in plaats van een keuze die gebaseerd is op

vooroordelen of valse informatie. Om dit verder te realiseren zouden er eventueel ook meeloopdagen kunnen worden georganiseerd waarin de leerlingen een weekje meelopen met vakken uit de profielen. Of kan er een spreekuur worden georganiseerd waarin leerlingen kunnen praten met oudere leerlingen over het profiel dat zij toentertijd hebben gekozen.

Aangezien het bekend is dat leerlingen minder voor de profielen N&T en C&M lijken te kiezen, zouden de suggesties van hierboven vooral voor die profielen kunnen worden ingezet. Met betrekking tot het N&T-profiel zouden de meeloopdagen zich met name kunnen focussen op wiskunde B, aangezien dit een belangrijke factor lijkt te zijn voor waarom het profiel minder wordt gekozen. Om de opvattingen en stereotypen over het C&M-profiel tot slot tegen te gaan, zou het vak tijdens een voorlichting vooral kunnen worden belicht vanuit de moeilijke kant. Want, zoals leerlingen uit de interviews zelf ook al aangeven, moet je wel meerdere talen doen en is het vak kunstgeschiedenis ook niet altijd makkelijk.

Literatuurlijst

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Boeije, H. R. (2002). A Purposeful Approach to the Constant Comparative Method in the Analysis of Qualitative Interviews. *Quality and Quantity*, 36, 391-409.
<https://rug.on.worldcat.org/oclc/5650309883>
- Braun, V., and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2): 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- CBS Statline. (n.d.). Opgehaald van
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80040ned/table>
- Korpershoek, H., Kuyper, H., & Van Der Werf, M. (2012). The Role of Personality in Relation to Gender Differences in School Subject Choices in Pre-University Education. *Sex Roles*, 67(11–12), 630–645. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0222-7>
- Kyngäs Helvi, Mikkonen, K., & Kääriäinen Maria (Eds.). (2020). *The application of content analysis in nursing science research*. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-30199-6>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Robitaille, D. F. (2009). *TIMSS Advanced 2008 International Report: Findings from IEA's Study of Achievement in Advanced Mathematics and Physics in the Final Year of Secondary School*.
- Nowell, L., Norris, J. M., White, D. L., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis. *International journal of qualitative methods*, 16(1), 160940691773384.
<https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Rijlaarsdam, G., Gerits, H., & Janssen, T. (2019). *Nederlands anders in het Cultuur- en*

Maatschappijprofiel. *Levende Talen Magazine*, 106(2), 40-41.

<https://lttijdschriften.nl/ojs/index.php/ltn/article/view/1902/150>

Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research., *Qualitative Research in Psychology*, 6(4), 346-347, DOI: [10.1080/14780880903340091](https://doi.org/10.1080/14780880903340091)

Van der Ark, L.A., Van Leeuwen, J., & Jorgensen, T. D. (2018).

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid LIJ: Onderzoek naar de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van het landelijk instrumentarium jeugdstrafrechtketen. WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 30 mei 2023, van

https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2267/2694_Volledige_Tekst_tcm28-357630.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Van Langen, A., Rekers-Mombarg, L., & Dekkers, H. (2008). Mathematics and science choice following introduction of compulsory study profiles into Dutch secondary education. *British Educational Research Journal*.

<https://doi.org/10.1080/01411920802041590>

VO-raad. (2022, 8 mei). Leerlingen kiezen minder vaak technische profielen - VO-raad.

Opgehaald van

<https://www.vo-raad.nl/nieuws/leerlingen-kiezen-minder-vaak-technische-profielen>

Yazilitas, D., Saharso, S., De Vries, G., & Svensson, J. S. (2017). The postmodern perfectionist, the pragmatic hedonist and the materialist maximalist: understanding high school students' profile choices towards or away from mathematics, science and technology (MST) fields in the Netherlands. *Gender and Education*, 29(7), 831-849.

<https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1166185>

Bijlage

Codeboom

Hoofdcodes

- ★ subcodes

Opvattingen over het C&M-profiel

- ★ C&M en E&M lijken op elkaar
- ★ C&M inhoudelijk
- ★ C&M is makkelijk want je hoeft geen wiskunde te doen
- ★ C&M staat ook wel bekend als het pretpakket
- ★ C&M verbonden banen
- ★ C&M wordt als het makkelijkste pakket gezien
- ★ C&M wordt gezien als minderwaardig
- ★ C&M wordt niet vaak gekozen
- ★ Het idee dat als je geen wiskunde hebt gevolgd je een mindere baan op opleidingskans hebt
- ★ Leerling is het niet eens met het stereotype dat C&M een pretpakket is
- ★ Meisjes doen vaker C&M
- ★ Persoonlijkheidstype gerelateerd aan het C&M-profiel
- ★ Reden om NIET voor het profiel C&M te kiezen
- ★ Reden om voor het profiel C&M te kiezen
- ★ Waarom er niet zo vaak voor C&M wordt gekozen

Opvattingen over het E&M-profiel

- ★ C&M en E&M lijken op elkaar
- ★ E&M inhoudelijk
- ★ E&M verbonden banen
- ★ E&M wordt gezien als een algemeen/standaard/neutraal profiel
- ★ E&M wordt gezien als een breed profiel
- ★ E&M wordt het meeste/vaak gekozen
- ★ Mannen eerder de economische kant op
- ★ Met E&M kun je meer geld verdienen
- ★ Persoonlijkheidstype gerelateerd aan het E&M-profiel
- ★ Reden om NIET voor het profiel E&M te kiezen
- ★ Reden om voor het profiel E&M te kiezen
- ★ Veel mensen kiezen voor E&M
- ★ Waar je goed in moet zijn bij het E&M-profiel

Opvattingen over het N&G-profiel

- ★ Je kan de meeste studies doen met een n-profiel
- ★ N&G en N&T lijken op elkaar
- ★ N&G inhoudelijk
- ★ N&G verbonden banen
- ★ N&G wordt gezien als een breed profiel
- ★ N&G wordt gezien als een moeilijk profiel
- ★ N&G wordt gezien als een algemeen/standaard/neutraal profiel
- ★ N&G wordt vaak gekozen
- ★ Persoonlijkheidstype gerelateerd aan het N&G-profiel
- ★ Reden om NIET voor het profiel N&G te kiezen
- ★ Reden om voor het profiel N&G te kiezen
- ★ Veel mensen kiezen voor N&G
- ★ Waar je goed in moet zijn bij het profiel N&G

Opvattingen over het N&T-profiel

- ★ Je kan de meeste studies doen met een n-profiel
- ★ Jongens kiezen vaker voor N&T
- ★ Meisjes kiezen minder vaak voor N&T
- ★ N&G en N&T lijken op elkaar
- ★ N&T heeft wiskunde b in het pakket wat het heel erg moeilijk maakt
- ★ N&T inhoudelijk
- ★ N&T verbonden banen
- ★ N&T wordt gezien als een moeilijk profiel/ heeft meer aanzien
- ★ N&T wordt minder vaak gekozen
- ★ Persoonlijkheidstype gerelateerd aan het N&T-profiel
- ★ Reden om NIET voor het profiel N&T te kiezen
- ★ Reden om voor het profiel N&T te kiezen
- ★ Vooroordeel dat de techniek voor mannen is
- ★ Waar je goed in moet zijn bij het profiel N&T

Opvattingen los van een specifiek profiel

- ★ Geen onderscheid tussen gender bij de profielen
- ★ Geen vooroordelen over de profielen
- ★ Het is wel handig om bepaalde talenten te hebben gerelateerd aan de profielen
- ★ Leerling vind dat er niet een bepaald type bij een profiel
- ★ Opbouw moeilijkheid profielen